IV. sententiam per totum regnum executioni mandari. Reclamarunt pro immunitate Ecclesiarum Episcopi duo, Apamiensis, & Alectensis, Romamque appellarunt, sed mortuo Apamiensi, processum est ad executionem.

1401 §. 5. Hoc tempore cœpit res serventius agitari: Rationes Pontificis erant: Jus Regaliæ contra Canones inductum, non esse extendendum ad Ecclesias, quæ hucusque immunes fuissent, uti nec illas, quas Rex sibi recenter subjecisset per victorias, quia *Conc. Lugdun.* plus non dedisset, quam consuetudo tunc induxisset. Præterea committi excessus, & a regiis non tantum invadi fructus, sed conferri omnia Beneficia, præterquam curata & præbendas Theologales. Rationes Regis fuerunt, quod tantum insisteret majorum suorum vestigiis, non potuisse per *Conc. Lugdun.* jus Regaliæ sex fœculis firmatum immutari: Regibus hæc debere pro summis beneficiis in Ecclesiam, nec revocari posse privilegia remuneratoria, nisi restitutis rebus, ob quæ concessa erant: alia olim fuisse onera Episcoporum, ut vel ad bella sequerentur, vel sumptus conferrent &c. hæc Regem remisisse: tertiam etiam partem fructuum remanere electis, & partem aliquam impendi ad evertendas hæreses, nec posse impendi melius ab ipso Pontifice: nihil a Rege novi decisum, sed sententiam latam ab *Henrico IV.* & quidem ex judicio virorum doctrina ac religione celebrium, executioni mandari; nullas Ecclesias privilegio Regaliæ fuisse olim exemptas, sed tantum intervenisse negligentiam suorum antecessorum, Regem autem juraße recuperare ac stabilire omnia jura regni, nec posse salva conscientia negligere. Duos Episcopos, maxime qui in causa Jansenii semper ufque ad comminationem excommunicationis ipsi Romæ contumaces fuerint, præponi non debere omnibus aliis Galliæ Episcopis. Ad hæc, quæstionem factı tantum esse, an consuetudo illa fuerit per omines Galliæ Ecclesias; hinc ad senatum Regium spectare refolutionem; quæstionem vero juris (quales tantum spectant ad forum Ecclesiasticum) an nempe jus Regaliæ toto possit a Rege possideri, maxime si pro hoc consuetudo, & privilegia pugnent, jam esse definitum a *Conc. Lugdun.* Replicavit Roma, hæc extra in Ecclesiam merita, tantum impugnari, quod onus Regaliæ extendantur ad Ecclesias omnium testimonio liberas: lædi libertatem Ecclesiasticam exagitando, & relegando Episcopos, qui his se opponant & Romam imploreni: esse publicos in Regiis Ministris excessus &c. ad auctoritatem Ecclesiæ spectare his omnibus ponı modum. Interea variæ Pontificis querelæ emanarunt contra Episcopos Gallicanos: accessit excommunicatio Archiepiscopi Tholosani, & facultas a Papa concessa, ut sanctimoniales *S. Augustini* prope Parisios possent eligere Antistitam contra decretum Archiepiscopi Parisiensis, qui Antistitam eis præfecerat. Ex his aucta est exacerbatio Cleri pro causa Communi, & Parisiis indicta Comitia.

1402 §. 6. Post multas hinc inde altercationes Clerus Gallicanus an. 1682. edidit declarationem per 4. sequentes propositiones.

1. B. Petro ejusque successoribus Christi Vicariis ipsique Ecclesiæ rerum spiritualium, & ad æternam salutem pertinentium, non autem civilium ac temporalium a Deo traditam potestatem, dicente Domino, *Regnum meum non est de hoc mundo*, & iterum; *Reddite ergo quæ sunt Cæsari, & quæ sunt Dei Deo*: ac proinde Itare Apostolicum illud, *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non est enim potestas, nisi a Deo: quæ autem sunt, a Deo ordinata sunt, itaque qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit*. Reges ergo & Principes in temporalibus nulli Ecclesiasticæ potestati Dei ordinatione subjici, neque auctoritate clavium Ecclesiæ directe vel indirecte deponi, aut illorum subditos eximi a fide ac obedientia ac præsito fidelitatis sacramento solvi posse, eamque sententiam publicæ tranquillitati necessariam, nec minus Ecclesiæ, quam Imperio utilem, ut verbo Dei, PP. traditioni & SS. exemplis consonam omnino retinendam.

2. Sic autem ineße Apostolicæ Sedi ac Petri successoribus Christi Vicariis rerum spiritualium plenam potestatem, ut simul valeant atque immota consistant sanctæ œcumenicæ Synodi Constantienßis a Sede Apostolica comprobata, ipsique Romanorum Pontificum ac totius Ecclesiæ usu confirmata, atque ab Ecclesia Gallicana perpetua religione custodita decreta de auctoritate Conciliorum generalium, quæ SS. 4. & 5. continentur; nec probari a Gallicana Ecclesia, qui eorum decretorum, quasi dubiæ sint auctoritatis ac minus approbata, robur infringant, aut ad solum schismatis tempus Concilii dicta retorqueant.

3. Hinc Apostolicæ potestatis usum moderandum per Canones Spiritu Dei conditos, & totius mundi reverentia consecratos; valere etiam regulas, mores & instituta a regno, & Ecclesia Gallicana recepta, Patrumque terminos manere inconcussos, atque id pertinere ad amplitudinem Apostolicæ Sedis, ut statuta & consuetudines S. Sedis & Ecclesiarum consensione firmatæ, propriam stabilitatem obtineant.

4. In fidei quoque quæstionibus præcipuas Summi Pontificis esse partes, ejusque decreta ad omnes & singulas Ecclesias pertinere. Nec tamen irreformabile esse judicium, nisi Ecclesiæ consensus accesserit.

1403 §. 7. De hac declaratione sic statuit *Ludovicus XIV.* 23. Maji 1682. I. Prohibuit in toto regno, etiam Ragularibus in suis domibus, ne aliquid vel uni ex his articulis contrarium doceretur. 2. Statuit, ut omnes impoßterum admittendi ad docendam Theologiam submitterent se ad docendos illos articulos. 3. Voluit, ut in singulis universitatibus unus obligaretur ad docendos singulis annis eos articulos. 4. Nomina eorum, qui obligabuntur unoquoque anno, voluit mitti ad Archiepiscopos vel Episcopos vel Procuratores Generales, idque ante inchoationem ßudii annui. 5. Statuit, ut impoßterum nullus heret Licentiatus in Theologia vel Jure, quin prius eam doctrinam in Theßibus suis propugnaßet. 6. Vult, ut Archiepiscopi, Episcopi, &c. interpoßita sua auctoritate faciant doceri eos articulos. 7. Decanis & Syndicis facultatum Theologiæ injungit, ut curent hæc ad executionem perduci, alioquin eos responsuros, quasi de delicto suo. Denique mandat hoc ßuum edictum ubique publicari.

§. 8. Declarationem illam Cleri annullavit *Innocent. XI.* die 1404 11. Aprilis 1682. & *Alex. VIII.* aliam edidit bullam die 4. Augußi 1690. *Inter multiplicis*, &c. in qua prorßus annullat & declarat ab initio ßuße & in perpetuum fore irrita omnia, quæ a Clero Gallicano acta ßunt Parißiis an. 1682. Circa extenßionem juris regaliæ, circa propoßitiones IV. de poteßate Ecclesiæ, & alia omnia, quæ quomodocumque præjudicent libertati Ecclesiæ, vide Vind. Gob. *p. 1. obs. 3.*

§. 9. Quod ßingulas propoßitiones attinet, certißimum est Pa- 1405 pam habere directam poteßatem in ßpiritualia: attamen fatendum est cum Sfond. *l. 1.* §. 1. non habere ordinariam, & directam in Principes sæculares, ut eos deponat (quidquid ßit de ßtam in Principes sæculares, ut eos deponat (quidquid ßit de populo & proceribus, de quibus videri poteßt Dian. *poß. p. 10. t. 1. R. 5. & ßeqq.*) aut ut de eorum bonis temporalibus dißponat, quamvis aliqui apud Moyam *t. 1. tr. 6. d. 3. q. 4. n. 10.* oppoßitum tenuerint, quorum ßententiam *Victoria* dicit esße manifeßte falßam & confictam ad adulandum Pontifici; hinc *Innocent. III.* vir doctißimus *c. Pro venerabili*; Qui filii legitimi; fatetur ße non habere poteßtatem, nempe directam in temporalibus ßuper Regem Galliæ: eßque idem de aliis Principibus. Nihilominus habet poteßatem extraordinariam & indirectam, quando ita poßtulat neceßitas tuendæ religionis, probatque id Sfond. §. 2. & *ßeqq.* ex Scripturis, jure Canonico, & SS. PP. Doctoribus Ecclesiæ ac ceteris AA. id communißime aßerentibus: Et a §. 17. rationes addit, ßolvitque objectiones; & preßius declarat, in quibus id poßit Summus Pontifex. Demique §. 20. notat censuras, quibus ßententia oppoßita Cleri Gallicani a gravißimis DD. eßt affecta.

§. 10. Idem Sfondratus *lib. 2.* late probat Papam esse ßupra 1406 Concilium, idque evincit ex Scriptura & ex agnitione ipßorum Conciliorum generalium. Nec contrarium eßt *Conc. Conßtant.* quod quotießcumque Concilii ßupra Papam auctoritatem extollit, ßemper reßringit ad Concilium tempore graßantis ßchißmatis ac incerti Papæ, uti pluribus oßendit Sfond. §. 2. *n.* 13. & §. 16. *n.* 1. ubi *n.* 2. oßendit decretum *Conc. Baßileenßis* contrarium aßerentis, eße reprobatum: ßpeciatim autem §. 8. probat appellationem a Papa ad Concilium eße frivolam & damnabilem. Seqq. §§. eamdem Papæ auctoritatem ßupra Concilium demonßrant auctoritate SS. PP. aliorumque DD. ac invictis rationibus: Attamen §. 14. recenßet, in quibus casibus major ßit auctoritas Concilii quam Papæ, & quæ contra dicta opponuntur, ßolvit §. 17. & *ßeqq.* Vide dicta *l. 1. n.* 202. Recte etiam probatur in Vindiciis Gob. *p. 1. obs. 3.* ad hoc, ut definitio vel declaratio Pontificis in materia fidei aut morum ßit infallibilis, non prærequiri judicium Epißcoporum aut conßenßum Ecclesiæ, ßed hoc judicium & hunc conßenßum debere ßubordinari definitioni aut declarationi Summi Pontificis.

§. 11. Probat Sfondr. *l. 4.* Papam poße ex causa diſpenſare in 1407 omni lege Canonica, item Papæ ex Cathedra, quamvis extra Concilium, loquentis infallibilem eße auctoritatem quoad materias fidei, & morum, probat *l. 3.* §. 2. & *ßeqq.* quod etiam diximus *l. 1. a n.* 202.

CAPUT III. 1408

De ßtatu, & officio perßonarum ßæcularium quarumdam, præßertim judicialium.

DUBIUM I.

Quæ requirantur ad legitimum judicium?

„ RESP. Hæc tria: Primum eßt, Juriſdictio, ßine qua ßententia nulla eßt, & peccatur mortaliter, ut ex D. Thom. „ 2. 2. *q.* 60. habet communis. Quare peccat Judex ſæcularis, „ ßi perßonas aut cauſas mere Eccleßaßticas, adße trahat: uti & „ Eccleßaßticus, ßi mere civiles: niſi forte per accidens, ob de„ fectum juſtitiæ in foro ſæculari, aut niſi ßint cauſæ miſerabi„ lium perßonarum. Porro quæ cauſæ dicantur mere civiles, quæ „ Eccleßaßticæ, & quæ miſtæ, noße oportet Judices & Juriſpe„ ritos, peteßque videri apud Laym. *l. 4. c.* 2. V. Cardin. de Lu„ go *d. 37. ſ. 3.*

„ Secundum: Rectus proceßus, v. g. ut citetur reus, & au„ diatur &c. Niſi forte expediat aliquando, cum delicta ßunt „ atrocia, in fragranti crimine deprehenßos, ßubito plectere, „ vel in criminibus exceptis communem producendi modum mu„ tare: nam Judici ßupremo (dummodo crimen ßit publicum) „ aliquando licere, ßine citatione, defenßione, & omni proceſ„ ßu reum morti adjudicare, eo quod factum notorium, & pu„ blicum ßit loco accußatorum, & teßium, neque reo jus defen„ dendi ße in judicio relinquat, docent Nav. *c.* 25. n. 10. Leß. „ Fill. Bon. t. 2. d. 10. *in præcept. q.* 2. *p.* 2. *n.* 5. Vide etiam „ Lugo *ſ.* 5. Truil. *l.* 8. *c.* 1. *d.* 13. Ubi tamen bene notandum, „ quod etßi talia crimina excipiantur a communi diſpoßitione le„ gis poßitivæ, & juris communis, non tamen legis ßeu juris „ naturæ; ideoque graviter peccare Judicem, qui in tali proceſ„ ßu, v. g. contra ſagas, quidvis licere putat. V. Spe *in cauſ. „ crimin. d.* 17. 18. 37. & *ßeqq.*

„ Tertium. Recta intentio, ut ßcilicet procedatur ex intentio„ ne juſtitiæ: Unde ßi judex procedat ex odio, aliove fine ma„ lo, v. g. ob inanem gloriam, peccabit, non quidem contra „ juſtitiam, ßed charitatem aliamve virtutem; mortaliter aut „ venialiter, prout finis illius, mortalis aut venialis erit. Bon. „ *t. 2. d.* 10. *in præcept. p. 2. q. 3.*

A D-

ADDENDA.

1409 QUÆſt. 241. *Quid præterea notandum ßit circa juriſdictionem Judicis?* Reſp. ſeqq.

§. 1. Quamvis nemo poßit eße Judex in propria cauſa, tamen exciptur cauſa competentiæ fori, nam poteßt ßupremum tribunal cognoßcere, an cauſa aliqua ßit ßuæ juriſdictionis, necne, tuncque pro ße vel alio pronuntiare, ut probat praxis: Et hoc maxime competit Sedi Apoßtolicæ, quam eße ßupremum tribunal docent *Concil. Florent.* & SS. PP. Vide Du-Bois *ad prop. ab Alex. VII. damnatas cap. 2.*

1410 §. 2. Certum eßt a ſæculari judicari non poße Clericum, ſecundum dicta *a num.* 1381. nequidem e delegatione Epißcopi, *cap. ßignificaßti, de foro compet.* niſi in certis caßibus, ut notatur *cap. Ut fama, §. Laici, de ßentent. excommunicat. & cap. Cum non ab homine de judic.* pluribuſque probat Dript. *in ſpec. Archid. ſect. 1. art. 9. p.* 122. Imo peccat mortaliter Judex, ßi in loco Sacro faciat proceßus, vel ßententias ſæculares, ßuntque talia irrita, Delbene *de Immun. Eccleſ. cap. 2. d. 3. ſect. 2.* Neque poteßt vel per ßui civile vel per conßuetudinem induci, ut laicus ßit Judex Clerici, unde licet Papa poßit in particulari caßu concedere, v. g. Regi Judicium Clerici ob falßam monetam, ßicque Rex nomine Papæ, per ßuos ferre ßententiam, tamen quamvis Rex per tempus immemorabile pergat ßic judicare Clericos, nunquam præßcribet, quia numquam poßidebit jus judicandi, cum Clericus jure Divino eximatur, & laicus ßit ßubjectum illius juris incapax ac omni anno tali attentato expreße reclametur per Bullam Cœnæ. Vid. Leur. *p. 3. queſt.* 177. Et violatur immunitas Eccleßaßtica etiam per impeditionem vel retardationem uſus juriſdictionis vel auctoritatis Eccleßaßticæ v. gr. recurrendo ad ſæculares ut ße interponant &c. Delb. *cap. 2. d.* 10. & 11. Item per avocationem cauſarum ßpiritualium ad laica tribunalia, Delb. *cap. 3. d. 8. ſect. 1. & ßeqq. item cap. 9. d.* 6. Poßunt tamen Judices Eccleßaßtici & Prælati Regulares implorare auxilium a Magißtratu laico ad capiendos, & coercendos ſuos ßubditos; id enim non eßt recurrere ad judicium ſæculare, ßed tantum eßt invocatio brachii ſæcularis ad tuendam auctoritatem ſui judicii Eccleßaßtici vel Regularis, Lugo *in Reſp. Moral. lib. 3. d. 2. num.* 8. Vide Sperell. *Fori Eccleſ. deciſ. 1. & 9.* Dicaß. *de Juſtit. lib. 2. t. 1. d. 4. a num.* 122. Delb. *cap. 8. d. 26. cap. 9. d.* 24. & 25. *ſect. 8. & ſeqq. item cap.* 10.

1411 §. 3. Excommunicatio Bullæ Cœnæ lata in eos, qui Eccleßaßticas perßonas trahunt, vel trahi faciunt ad tribunal ſæculare, non cadit in Judicem, qui per juramenta ßubditorum ad id coactorum capit informationes ßuper delicto alicujus Eccleßaßtici, non citans eum, ßed volens juvare illos, qui eum poßea accußabunt coram tribunali competente, Leß. *in Auct. v. Judex caſ.* 2. Si tamen Clericum vocet ad deponendum, peccat & incurrit pœnam, quia eum ßubjicit ſuo tribunali. Quandonam Judex Eccleßaßticus trahens cauſam laicam ad ßuum tribunal cenßeatur inferre violentiam, ideoque impediri poßit a Judice ſæculari, ßuße diſcutit Carden. *in 1. criſi d.* 15. *cap.* 15. *art. 5. & in 2. criſi d. 3. a n.* 45. qui videri poteßt, uti & Delb. *toto cap.* 10. Non poße autem Reges, nequidem ut executores *Tridentini*, cogere Eccleßaßticos ad obßervationem *Tridentini*, ßed eße conßtitutos executores tantum reßpectu laicorum, probat Delb. *eap. 9. d.* 26.

1412 §. 4. Eße cauſam miſti fori & eße cauſam miſtam non ßunt idem, nam cauſa miſti fori eßt, quando perßona eßt ſæcularis, & pœna ßtatuta eßt a jure Canonico, tumque per ße loquendo, poteßt uterque Judex procedere, & datur locus præventioni. Cauſa miſta eßt, quando aliquid utroque jure prohibetur, tumque juxta communem ßententiam Judex Eccleßaßticus procedere debet contra Eccleßaßticos, laicus contra laicos, Sperell. *deciſ. 9.* Florentinus *in Comedo criſi num.* 823. Vide Delb. *cap.* 10. *dub.* 1.

1413 §. 5. Laicam fœminam ream concubinatus cum Clerico ſpectare ad judicium Eccleßaßticum putant plerique DD. apud Menoch. *de arbitr. judic. lib. 2. cap.* 371. *num.* 3. quia una cauſa ab uno judice eßt judicanda: ergo ab Eccleßaßtico digniore, cum ad eum pertineat de Clerico complice judicare. E contra ſpectare ad judicium ſæculare docent Covar. Clarus, & alii cum Burgh. *cent. 3. caſ. 86.* quia delictum eßt moraliter duplex: ergo delictum Clerici ſpectat ad Eccleßaßticos, laicæ ad ſæculares. *Conf.* Quia ßi tribus fratribus, quorum unus ßit Clericus, obveniat hæreditas, ßolus Clericus eximitur ab onere gabellarum: ergo etiam ßolus Clericus peccans cum laica eximitur a judicio ſæculari. Videri debet Delb. *cap.* 10. *dub.* 17. Videri poteßt etiam Dian. *p. 3. tom. 2. R.* 69. ubi examinat, an Judex ſæcularis poßit inquirere in fornicationes Regularium. Quis ßit Judex in cauſis concernentibus Matrimonium, docetur *lib.* 6. quando de Matrimonio.

1414 §. 6. In Diœceßi Monaßterienßi comparent Ludimagißtri, aliquibus in locis coram Judice ſæculari, in aliis coram Eccleßaßtico; eßtque conßuetudo ßuis locis obßervanda. Si autem hæc ignoretur, videntur ßpectare ad Eccleßaßticum, dum ßint perßonæ ab Epißcopo per emißum juramentum ac profeßionem fidei deßinatæ ad eruditendam juventutem, non tantum in litteris, ßed etiam in fidei principiis, & inßuper ordinarie habeant obligationem cum aliis Clericis aßßitendi choro.

1415 §. 7. Epißcopum in prima inßtantia ßemper debere cognoßcere de cauſis ßuorum ßubditorum, etiam beneficialibus optime probat Barb. *de offic. Epiſc. alleg.* 81. & *ibid. in append.* contra Salgado, habeturque clare in Trid. *ßeſſ.* 24. *cap.* 20. *de Refor.* & Will. in Monaßterienßi Diœceßi non attendi appellationem ad Papam, imo a Nuntiatura aliquos per pœnas revocatos eße ad audiendum prius judicium, ac ßententiam Ordinarii. Excipiunt tamen, ßi iis oriatur inter proviſos a Sede Apoßtolica, aut etiam ab Ordinariis circa beneficia Sedi Apoßtolicæ reßervata, quia cauſæ illæ etiam in prima inßtantia Romæ decidi poßunt, ut notat Gonz. *ad Reg. 8. gl. 12. num.* 27. & expreße decrevit *Greg. XIII.* in Conßit. *Ad Romani*, apud Nicol. *t. 3. d. 3.* §. 25. Plura de appellatione ad Papam, vide apud Delb. *cap. 8. d.* 47.

Theol. a P. Zach. locupl. Tom. II.

§. 8. Delegatus ßupremi Principis poteßt cauſam ßubdelegare, 1416 uti multis relatis probat Sanch. *de Matr. lib. 3. d. 21. num. 1. 19. & 31.* Poteßt autem delegans ßic dicere Titio, do tibi juriſdictionem ad ißtam cauſam, & quia tu non poteris ßubdelegare, etiam non do tibi poteßtatem ßubdelegandi aliquem, ßed ego ipße immediate do illi juriſdictionem, quem tu deßignaveris, Sanch. Lugo *in Reſp. Moral. lib. 4. d.* 42. Manetque poteßas, licet primus delegans ßit mortuus, re incepta, ante deßignationem a ßecundo faciendam, Lugo *num.* 6. Quando Romæ aliquid committitur Officiali Epißcopi, per hunc intelligitur Vicarius Generalis in Spiritualibus, ut dictum eßt *num.* 247.

§. 9. Solus Diœceßanus loci, in quo eßt Beneficium, eßt Ju- 1417 dex competens, quando agitur de materia concernente illud Beneficium, licet non requirat reßidentiam, & quamvis Clericus alibi habitet, quia illud Beneficium, cum ßit in Epißcopi illius juriſdictione, ßilt tantum eßt ßubjectum, Felin. Sanch. *in Conſ. lib. 7. cap.* 1. *dec.* 23. *num.* 19. An autem in poßeßorio Beneficii cognoßcere poßit laicus, v. Loth. T. 4. *art.* 2. Quod ßi litigetur occaßione unius reßcripti in cauſa principali, & alterius in cauſa appellationis, de validitate appellationis cognoßcere debet, non Judex ßuper principali, ßed deputatus ßuper appellatione, *Cap. Dilectus 29. de reſcriptis*. Quis in materia ßimoniæ ßit Judex competens, v. Leur. *p. 3. queſt.* 757. Quis in materia juramenti relaxandi, Delb. *cap. 8. dec.* 28. qui *cap.* 10. *dec.* 18. docet Papam judicare inter duos Supremos Principes.

Q. 242. *Quid circa crimina excepta, & juris ordinem ßit ad-* 1418 *dendum?* Reſp.

§. 1. Crimina excepta, in quibus opus non eßt ßemper ßervari omnem juris ordinem, ßunt hæc. 1. Læßæ Majeßatis. 2. Hæreßeos. 3. Sagarum. 4. Proditionis. 5. Conjurationis. 6. Falßæ monetæ. 7. Latrocinii. In his tamen aliißque omnibus non poteßt aliter procedi, quam recta ratio & jus naturale dictet, uti recte Spe *in Caut. Crim. dub.* 5.

§. 2. Judex ßupremus & independens poteßt in crimine enor- 1419 mi & certe notorio omittere ordinem juris, ßi in mora ßit grave periculum Reipub. uti ßi Reus alioqui eßet evaßurus. An autem poßit ßententiam mortis ferre more belli & ßine ullo, ne ßummario quidem proceßu, dubium eßt, negat Lugo; affirmat probabile eße, quod poßit in urgente caßu, Leß. uti ßi ßolus Rex ßciret adulterium vim inferre Reginæ, quia ßic fieri expediret ad Reginæ infamiam vitandam. Vid. Tambur. *lib.* 6. *cap.* 1. §. 4.

DUBIUM II. 1420

De poteßate, & Officio Judicis.

ARTICULUS I.

Quid requiratur in Judice?

„ RESP. I. Præter tria dicta ßuperiori dubio, requiritur ßcientia, qua ßciat ßuo munere recte fungi. Ita communis „ Doct. & Bonac. *t. 2. dec.* 10. *in præcept. queſt. 2. p.* 3. Ratio „ eßt, quia quilibet tenetur ßcire ea, quæ pertinent ad proprium „ officium, & ßine quorum cognitione munus ßuum & officium „ exercere non poteßt. *Unde reſolvuntur ſeqq. Caſus:*

„ I. Petens aut ßuſcipiens officium Judicis (idem eßt de Medico, & Chirurgo, ut *v. infra dub.* 7.) quo indignus eßt, ita ut „ probabile ßit inde notabile damnum proximi ßecuturum, pec„ cat mortaliter, Navar. *cap.* 25. Lugo *dec. 37. num.* 1.

„ II. Judex carens neceßaria ßcientia non debet abßolvi, niſi „ facta renunciatione officii, vel niſi firmum habeat propoßitum „ renuntiandi. Ita S. Thom. 2. 2. *queſt.* . . . *art.* 2. Cajetan. *clavis „ regia lib.* 12. *cap.* 13. *num.* 2. Reg. *lib.* 25. *num.* 695. Nav. *cap.* „ 25. Farin. 3. *p. queſt.* 3. *art.* 16. Ratio, quia nullus poteßt offi„ cium, cujus munia obire non poteßt, retinere, præßertim cum „ damno vel periculo proximi.

„ III. Si Judex magna imperitia male judicet, tenetur ad „ intereße parti læßæ, & ad expenßas litis; uti etiam quotieß„ cumque notabile damnum, ßive in ßubßantia litis, ßive in ſu„ perfluis expenßis, propter ejus culpabilem ignorantiam, parti„ bus litigantibus, accidit, Bonac. Lugo *ll. cc.*

„ IV. Si Judex agnoßcat errorem a ße (etßi ßine gravi culpa) „ commißum in præjudicium litigantis, tenetur, ßi poteßt citra „ infamiam, impedire errorem; v. gr. monendo occulte partem „ læßam, ut ßibi appellatione vel aliter conßulat, quia id per„ tinet ad debitam munneris executionem, Lugo *num.* 3.

„ Reſp. II. Judex tenetur cauſas judicare, & celeriter ex„ pedire, quia ex officio tenetur cuique tribuere ßuum; quod „ non facit, ßi ßententiam ßine jußta cauſa differt. *Unde reſolvuntur ſeqq. Caſus:*

„ I. Judex moraliter peccat contra officium ßuum, differen„ do valde notabiliter cauſarum expeditionem, ßine jußta cauſa, „ Silv. *v. Judex queſt. 12. clavis regia cap. 12. num.* 8. Nav. *num.* „ 14. *&c.* cum Bon. *p.* 3.

„ II. In cauſa dicto, idem Judex tenetur parti læßæ damna & „ expenßas, quæ ex iniqua dilatione ſecutæ ßunt, reßituere, „ quia eßt earum injuſta cauſa, *Auct. ll. cc.*

„ III. Si Judex in exequenda cauſa & proferenda ßententia negligens aut iniquus ßit, non tantum parti læßæ, ßed interdum etiam ßiſco tenetur, ut v. gr. ßi mulctam pecuniariam, quam ex conßuetudine vel lege communi debebat im„ ponere reo, ßine cauſa remißit. S. Thom. 2. 2. *queſt.* 64. *art.* 4. „ *ad* 3. Silv. *v. pœna, queſt.* 28. Salon, Laym. *lib.* 3. *t.* 2. *cap.* „ 5. *num.* 7. contra Azor.

ADDENDA.

Queſt. 243. *Quid circa hæc præterea ßit notandum?* Reſp. ſeqq. 1421 §. 1. Judex non habens ſufficientem ßcientiam officii peccat ignorantia operatur, quia tenentur omnes ßcire cauſas ordinarios in officio ſuo occurrentes: pro extraordinariis autem recurri poteßt ad libros vel ad conßilium peritorum, Dicaß. *de Juram. deciſ. 2. num.* 252. V. Eliz. *lib. 7. queſt.* 16. §. 3.

1432 §. 2. Tenetur Judex, non tantum in foro Ecclesiastico, quod omnes Catholici fatentur, teste Tann. sed etiam in Civili, de dispositionibus ad pias causas factis judicare secundum Canones, & non secundum leges Civiles, uti dictum est *lib. 3. p. 2. a num.* 811. Hinc Judex stare debet pro testamento ad pram causam signato tantum manu defuncti, aut condito sine institutione hæredis: Item legatis piis insertis testamento profano non habenti solemnitates juris, Tiraq. *de privil. pia causæ, privil.* 4. 15. & 17. possunt videri dicta *lib. 3. p. 2. num.* 1130.

1433 §. 3. Judex per se loquendo, si absit scandalum, non peccat, si ferat sententiam in peccato mortali, uti cum communi Suar. *de leg. lib. 3. cap.* 10.

1434 *Quæst.* 244. *Quæ sit obligatio Principum circa Judices statuendos, & justitiam manutenendam?* Resp.

§. 1. Tenetur Princeps curare, ut Judices habeat doctos, prudentes, probos, misericordes, ne videlicet aliquid in officio tanti momenti agant vel imperite, vel improvide, vel maligne, vel crudeliter, & si id negligant Principes, Deus his imputat illorum errores & vitia, quia ad hoc constituuntur Judices, ut loco Principum jus dicant: imo Principes per illos jus dicunt: ergo quales Judices statuunt, tales ipsimet volunt coram Deo esse in dicendis sententiis, ergo si statuant imperitos vel improbos, volunt jus dicere tanquam imperiti vel improbi. Ex his colligitur, teneri Principem adhibere in judiciis illos, quos censet aptissimos, simili modo quo *a num.* 583. diximus digniores admovendos curæ animarum, sunt enim rationes eædem.

1435 §. 2. Vitia Judicum tanto magis noxia sunt, quanto cum majori auctoritate vel potentia sunt conjuncta, hinc merito dixit Spe *dec.* 16. *caut.* 1. non expedire, ut judiciis admoveantur magni Prælati, præsertim qui impetuosi sunt, ne auctoritate dominentur, ne sit, qui iis obniti audeat, si ab æquo deflectant. Addit *Cana. 7. Quoniam plurimi existimant impunitatem Judicum non parvam esse causam, cur conscientiæ plerique laxæ sint, curabit Princeps de eorum delictis fieri certior, & sicubi exerraverint, severe in eos animadvertet.*

1436 §. 3. Non excusatur Princeps, qui omni cura a se rejecta Officiales, & maxime Judices finit pro libito agere, sed tenetur ipse suam quoque diligentiam & inspectionem adjungere, Spe *dec. 9.* Ratio est. 1. Quia Princeps tenetur providere publico, nec semper est certus de peritia & probitate suorum, imo sæpe est defectus illorum; ergo tenetur sua cura supplere, quod deest, ac semper inveiligare, ne quid deficiat. 2. Si Princeps sibi informationibus aliemis credat, nec per se velit audire miseros, vel attendere ad causas, hoc ipso armat suos ad audiendum quidvis pro libito, odio, invidia, avaritia, respectibus humanis: *Hoc ignorare Princeps non potest*, inquit Spe: peccat igitur, si omnem solicitudinem & inspectionem a se excludat. Quamvis autem Spe loquatur de processu circa sagas, tamen idem valet in omni materia justitiæ, 3. Ipsimet Judices & Officiales supponunt Principem simul attendere ad manutenentiam justitiæ: ergo ad hoc tenetur Princeps: *Ant. prob.* Nam si ejusmodi homines admoneantur sui officii, dicere solent, *Princeps scit, retulit Principi, Princeps audivit, non improbavit, ipse viderit &c.* E contra Principes dicunt, *ad hoc habeo meos Officiales, illis commisi, non possum ipsemet omnia, ipsi viderint &c.* quis hic circulus est? inquit Spe: Nam cum & hi & ille viderint, nemo viderit, nisi Princeps ipse curam adjiciat; & ideo etiam *lib. 1. num.* 456. diximus non semper satisfacere suæ conscientiæ Principes, si Consiliarios sequantur.

1427 §. 4. Non est satis, si Princeps etiam sæpius, mandet, ut omnia recte fiant, nam bene dicit Spe *dec. 20. num.* 12. in his causis tanti momenti non satisfacere conscientiæ suæ Principem, si quid recte mandet, nisi etiam ad executionem eorum advigilet: & ratio patet, quia experientia docet, quam sæpe mandata ejusmodi suspendantur aut detorqueantur.

1428 ARTICULUS II.

Quid Judici servandum circa Inquisitionem?

„ TRibus modis procedi potest contra criminosos. 1. Via accusationis, cum est aliquis auctor, qui spondet se objecta probaturum. 2. Via denunciationis, cum deferens crimen „ non vult suscipere onus probandi. 3. Via inquisitionis, quæ „ triplex est. 1. Generalis, quando in genere quæritur, an leges „ serventur. 2. Specialis, quando de certa persona, & certo crimine quæritur. 3. Mista, quando vel sola persona, vel crimen solum est speciale, ut si quæratur quis Cajum occiderit.

„ Resp. I. Judex sine ulla data occasione, ex solo officio suo, „ potest instituere inquisitionem generalem, in qua tamen ejus „ potestas non extendit se ad occulta elicienda, de quibus nulla est fama. Ratio prioris est, quia id necessarium est Reip. „ nec cuiquam fit injuria. Ac licet quorumdam scelera detegantur, id fit per accidens, præter intentionem, cui incommodo bonum commune prævalet. Ratio posterioris est, quia „ inde maxima sequerentur incommoda, Farin. Less. *lib. 2. cap.* „ 28. *d.* 13. *Unde resolves:*

„ In hac inquisitione, subditus etiam rogatus sub juramento, „ non tenetur, imo nec potest, prodere criminosum occultum, „ Laym. *lib. 3. t. 6. cap. 2. num.* 3. Less. *loc. cit.*

„ II. Si tamen revelet, peccat contra justitiam (nisi forte cedere non tam in pœnam, quam certam ejus, qui deliquit „ emendationem, vel ad grave malum ab aliis avertendum) „ cum enim crimen, ut ponitur, probari non possit, ac proinde ex ejus revelatione non possit aliud sequi, quam infamia, „ nullum habet jus revelandi, Laym. ibid. & *t. 3. p. 2. cap.* 4.

„ III. Si in hac inquisitione ex relatione duorum vel trium „ deprehendatur alicujus criminis auctor, potest per tales testes „ contra illum procedi, ut habet praxis communis, Laym. *t. 3. p. 2. cap.* 4. *num.* 12.

„ Resp. II. Quando crimen est manifestum, & ignoratur auctor, licet Judici quærere in genere, quis fecerit, non tamen „ in particulari, v. gr. an Petrus fecerit; nisi infamia aliqua, „ aut indicia præcesserint. Pars prior patet, tum ex praxi Judicum, tum ex incommodis contrariis, Ratio posteriorris patebit ex seqq. V. Bon. *d. 10. in 8. præcept. quæst. 2. p.* 5.

„ Resp. III. Ut Judex faciat inquisitionem specialem, debet „ saltem regulariter præcedere infamia, vel quid æquipollens, „ quod justam det causam. Ratio est, tum quia alioqui diffamaret fine causa, tum quia Judex procedere debet ex scientia publica quam non habet, nisi per accusationem vel confessionem Rei, vel evidentiam facti, vel per infamiam, ad „ quam non sufficiunt duo testes, qui jurent se vidisse crimen „ admitti, quia adhuc est occultum, sed requiritur ut rumor „ sit sparsus per majorem partem communitatis, idest civitatis, „ viciniæ, vel Monasterii, neque a maledicis sit exortus: etsi „ hac in re tutum sit sequi praxim communem bonorum virorum, & rerumpub. ut habent Laym. *loc. cit.* Less. *num.* 19. ex „ aliis Bon. *loc. cit. Unde resolves Casus,*

„ I. Antequam Judex procedat ad inquisitionem specialem vi „ infamiæ, ipsa infamia prius examinari debet, & probari per „ testes saltem duos, qui nominent personas, a quibus id publice audiverint, Navar. Rub. *de jud.* Trull. *lib. 8. cap. 1. dec.* 17.

„ II. Judex infamatum de uno crimine, v. g. adulterio, non „ potest interrogare de alio, de quo non est infamatus, v. gr. „ furto; quia esset inquisitio specialis sine prævia infamia, Salon. Cajet. Trull. *dec.* 18. nisi tamen crimina sint connexa, „ vel unum sit circumstantia alterius, *Ibid.* & Sanch. *Cons. lib. 6. cap. 3. d.* 21.

„ Dixi in Resp. *Regulariter*, quia ad specialem inquisitionem non requiritur infamia prævia in casibus certis, quos V. apud „ Less. *cap. 29. dec.* 15. Bon. *t. 2. dec.* 10. *in præcept. p.* 5. Sanch. „ *dec.* 19. Trull. *loc. cit.*

ADDENDA.

Quæst. 245. *Quid præterea circa inquisitionem sit notandum?* 1429
Resp. seqq. §. 1. Judicem non posse in particulari inquirere contra aliquem sine prævis indiciis, expresse definitur cap. *Inquisitionis*, §. *Tertia*, & cap. *Qualiter*, 24. de accus. Quod maxime locum habet, quando proceditur non tam ad malum avertendum, quod forte impendeat, sed ad puniendum delictum: tunc enim ex omnium sententia Judex non potest ex seipso incipere, sed semper debet aliquid præcedere, quod eum cogat ex officio procedere, alioquin totus processus est irritus, & ipse tenetur reparare damna causata, *Charus*, Less. in auct. V. *Moneta*, *cas.* 2. An autem possit Judex procedere, si quis libello famoso vel occulta scheda sit denuntiatus. V. Dicast. *de justit. lib. 2. t. 1. dec. 7. a num.* 43. & *cap. Inquisitionis*, supra.

§. 2. Si Cajus habeat propositum mere internum occidendi 1430
Regem, & illud manifestarit Titio speculative tantum, & non in ordine ad cooperationem vel executionem, propositum illud manet mere internum in ratione delicti, hinc in illud inquiri non potest, quamvis Titius deferat; potest tamen præcautio adhiberi, ne Cajus possit illud exequi, Lug. *de just. dec.* 10. *n.* 160. Est etiam iniquum, si Judex ex levibus indiciis imponat juramentum, ut quis se fateatur vel neget nocentem: sic iniquus est Archidiaconus, qui in visitatione Cajo recenter uxorato ita leviter imponit sub juramento edicendum, an non cum sua ante Matrimonium habuerit copulam, non enim habet jus in hoc inquirendi sine magnis indiciis.

§. 3. Debent Principes, & Judices cautissime procedere in 1431
inquisitione circa sagas, uti late probat Spe *dec.* 8. ubi *dec.* 10. & 11. etiam ostendit contra Binsf. & Delrio Deum sæpe permisisse accusari, & involvi innocentes velut reos criminum: Idem repetit in append. post *dec.* 51. Nam etiam permittit Deus conculcari confecratas hostias ac patrari alia graviora crimina; imo dæmonem posse in saltu repræsentare innocentem dicemus *num.* 1452. Non ideo tamen abstinendum esse ab inquisitione contra sagas, probat *decis.* 12. dummodo circumspecte procedatur juxta legum, & prudentis rationis præscriptum: Deinde *decis.* 13. & *seqq.* ostendit abstinendum esse ab inquisitione, si periculum sit involvendi etiam innocentes, quia Christus Matth. 13. docet ad tempus permittenda zizania, ne forte simul evellatur triticum; procedi autem potest, si malefici dignoscantur, aut dignosci possint absque periculo innocentium.

§. 4. Quando dæmon in energumeno dicit Titium a se con- 1432
vincendum alicujus criminis, si ad se abducatur, putat Less. in auct. v. Magia cas. 4. si Titius ante fuerit accusatus, aut fuerint alia indicia, posse mandato Judicis adduci, per hoc enim non peti a dæmone, ut Titium convincat, sed hunc sisti, ut cum adversario confrontetur, in quo nihil videtur esse mali, quia tantum intentio est videndi, quid inde secuturum sit, permittendo dæmoni, ut dicat, quod non rogatur, sed quod vel ex se, vel a Deo coactus dicit: addit Less. posse energumenum duci ad forum, si dicat se ibi ostensurum proditorem. Contra est 1. nam revera videtur esse aliqua communicatio cum dæmone. 2. Videtur esse moralis cooperatio ad illam manifestationem dæmonis: quod Cons. Nam non licet petere a mago, ut furem ostendat, & si magus sponte sua se offerat ad convincendum Titium de furto, Judex non potest jubere adduci Titium; quia consentiret in actionem illicitam magi, si enim non intenderet eam ponit, non adduceret Titium; unde sicut certo peccat, qui præparat mago materiam, circa quam operetur, uti si teneat speculum, in quo ostendat furem, quia censetur moraliter cooperari, uti fatetur Less. cas. 5. ita Judex censeretur hic moraliter cooperari dæmoni.

§. 5. Universaliter circa inquisitiones Principum, & Judicum 1433
sapienter dixit Facultas Theologica Lovaniensis in quodam casu consulta: *In vindicandis criminibus multa possunt Principes, quæ non expediunt, multa expediunt, quæ non possunt; multa possunt & expediunt, sed opportunius differentur; multa, quia publicæ probationis luce destituta, quamvis severissime punienda, relinquunt*

quunt Deo, qui solus occultorum testis, & Judex est. Specialiter statuit Paulus III. per Bullam 44. *Ad onus*, hinc §. 8. idem Judices captum pro uno crimine, super aliis, de quibus indicia aliqua non habent, nullo modo interrogare præsumant.

1434 *Q. 246. Quid circa præsumptiones & probationes sit notandum?* Resp. De præsumptionibus scripsit fuse & docte Menochius; de probationibus Mascardus, qui pro casibus occurrentibus videri debent. Hic nota seqq.

§. 1. Præsumptio est cognitio ex circumstantiis resultans, Cap. *Ex studiis*, de præsumpt. Tusch. v. Præsumptio concluf. 609. sive est probabilis conjectura ex certo signo proveniens, quæ alio non adducto pro veritate habetur, Eliz. *lib. 7. quæst.* 16. §. 1. vel secundum Gob. in Exp. T. 10. *num.* 90. Præsumptio est præoccupatio de eo, quod in re est, communi sensu percepta ex eo, quod id factum intelligatur; quia in talibus circumstantiis plerumque fit; sive est conjectura seu divinatio in rebus dubiis per rerum circumstantias frequenter evenientibus. Speculator in tit. de præsumpt. sic describit: Præsumptio est argumentum ad credendum unum factum, surgens ex probatione alterius: sicuti præsumitur coitus, si probatur personas suspectas sibi cohabitare; cap. Quodsi, 27. *quæst.* 1. Alia est juris & de jure, quæ probationem in contrarium non admittit; alia juris tantum, contra quam admittitur probatio. Vide dicenda *num.* 1438.

1435 §. 2. Circa præsumptionem admittuntur hæ regulæ, *Una præsumptio aliis pluribus, & fortioribus eliditur*, argum. Cap. *In nostra*, 4. de procurat. *l.* Divus 7. De in integrum restit. Tusch. *concl.* 613. Menoch. *lib. 1. quæst.* 20. & 30. Mascard. *vol. 3. concl.* 1224. *a num.* 4. Et quando duæ præsumptiones concurrunt, videlicet innocentiæ & culpæ, semper præferenda est præsumptio innocentiæ, pro qua est possessio, & quia semper favendum est potius reo, Farinac. *quæst.* 83. *num.* 112. cum communi. *Semel malus semper præsumitur esse malus*, Reg. 8. juris in 6. *Inspicimus in obscuris, quod est verisimilius, & quod plerumque fieri consuevit*, Reg. 45. ibid. quia nempe ex communiter contingentibus est prudens præsumptio, *Præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur*; Reg. 47. ibid. *Facti quæ sunt, non præsumuntur*, Menoch. late *lib. 6.* præsumpt. 14. dicit tamen Bald. in rubr. de fide instrum. facta præsumuntur, quando sunt consueta fieri. Item factum præsumitur, quod jure faciendum erat, Mascard. Parisi. Leur. *part. 3. quæst.* 810. *Qui juris præsumptionem habet, etiam habet suam intentionem fundatam, ita ut transferat in adversarium etiam possidentem, onus probandi*, Covar. Mascard. Alciat. apud Leuren. *part. 2. quæst.* 56. *num.* 5. *Ea facta, quæ dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur, cap.* 2. de Reg. juris, *Præsumitur pro validitate actus, donec de invaliditate constiterit*, Menoch. præsumpt. 4. Tusch. concl. 612. 620. nam actus præsumitur factus omni meliori modo ut prosit facienti, Bart. Menoch. Parisi. Leur. *par. 3. quæst.* 810. *Nullus censetur facere vel le actum nullum vel malum*, Parisi. Alciat. Fill. T. 42. *cap. 3. quæst.* 8. præsumptio cedit veritati, Tusch. late *concl.* 612. Menoch. *lib. 3. præsumpt. 29. num. 45. Præsumptio etiam juris est probatio liquidissima*, Abb. Parisi. Leur. *supra*. Ex *præteritis præsumitur circa futura*, *Cap. Mandata*, & *Cap. Scribam*, *de præsumpt.* V. Pirr. *lib. 2. tit. 23.*

1436 §. 3. De probationibus valent seqq. *Et incumbit probatio, qui dicit, non qui negat*, *l. Ei*, 2. *ff. de probat.* nam, *Quisque debet probare id, supra quo se fundat. Necessitas probandi incumbit ei, qui agit, ibidem l. Verius..... Actore non probante, is, qui convenitur, etiamsi nihil præstiterit, debet absolvi*, Innoc. III. *Cap. unico, ut Eccles. benefic. sine diminut. confer. Probatio debet de necessitate concludere, nec dubia juvant, nec quæ fit coram Judice non competente*, Tusch. *cit. P. concl.* 765. & *seqq. Probationem contra scipsum non tenetur facere*, Tusch. *concluf.* 770. *Probatio per testes quandoque non admittitur*, Tusch. *concluf.* 773. & *Specialiter si per scripturam fieri possit*, Tusch. *concluf.* 772. *Probatio ad unum finem facta non prodest neque nocet ad aliud finem*, Tusch. *concluf.* 783. & *facta inter alios non præjudicat tertio*, Tusch. *concluf.* 784. *Plena fusficit in civilibus, aliquando plenissima requiritur in criminalibus; levior fusficit, quando agitur de modico præjudicio*, Tusch. *concluf.* 788. & *seqq. Semiplena plus est, quam indicium vel conjectura*, Tusch. *concluf.* 794. & *tum est, per quam fit aliqua fides Judici, sed non fusficiens ad sententiam*. V. Mascard. *vol. 1. quæst. 11. & seqq. Plures imperfecte quandoque faciunt unam perfectam*, Tusch. *concl.* 796. De diversis speciebus probationum, v. Mascard. *quæst.* 4. & *seqq.*

1437 §. 4. Si præsumptio sit temeraria, rejici debet, *cap. Ooes*, 6. *quæst.* 1. Probabilis purgationem admittit: Est que certum, quod argumentum probabile non sufficiat ad damnandum reum, imo nec præsumptio vehemens, secundum *Cap. Litteras*, *de præsumpt.* Neque unicus testis cujuscumque sit auctoritatis, sed communiter & ubi esse potest, requiritur talis præsumptio, quæ faciat moralem certitudinem, Lugo *de Justit. d.* 14. *a num.* 28. quia ad officium Judicis spectat Justitiæ administratio: ergo etiam defensio accusati, si defendi potest: ergo eo ipso, quod Judex aliquem damnet, dicit defendi non posse, & se cogi nomine Rei fateri delictum, sicque esse moraliter certum. Major autem certitudo requiritur ad damnandum criminaliter quam civiliter, ad damnandum de gravi crimine quam de levi, ad damnandum publice quam privatim, Mol. *de Justit. t. 5. tract. 4. d. 15. num.* 12. Et ad moralem certitudinem sufficit legitima confessio accusati, vel si habenda est per testes, requiruntur, præter acusatorem seu præter id, quod accusationis loco est (quale est etiam fama, Fagnan. *in 1. part. lib. 5. Decret. de accus. Cap. Qualiter*, *num.* 17.) duo testes jurato deponentes de eodem facto, quo sensu externo ipsimet perceperint, & qui sint omni exceptione majores. Vid. Less. *de Justit. lib. 2. cap.* 30. *d.* 4. & 5.

§. 5. Ad condemnandum sufficit etiam violenta præsumptio, 1438
Cap. Afferte, & *Cap. Litteris*, *de præsumpt.* & tenent communiter Juristæ cum Mol. *supra*, maxime in quæstione, quæ alias difficillime probatur. Præsumptio autem violenta est existimatio concepta ex indiciis de re, quæ neque in se est evidens, neque est plene probata testibus omni exceptione majoribus, neque eam reus est legitime confessus, tamen talia sunt indicia, ut faciant non tantum opinionem de re, sed etiam creditalitem, quia sui magnitudine ac perspicuitate judicem prudentem omnino movent, ut exclusa formidine credat, quod res ita sit, quamvis absolute possit aliter esse: & talia indicia habebat Salomon 3. *Reg.* 3. quando illa, quæ non erat mater, volebat infantem dividi, sed vera mater petebat integrum remanere. Dividitur autem præsumptio violenta in illam, quæ est vel juris vel solius hominis: juris dicitur, quæ in jure invenitur expressa, & secundum quam jus dicitur aliquid præsumere: quod si jus nude præsumat & nihil statuat pro sententia vel pœna, dicitur præsumptio juris tantum; si autem statuat, ut quando erit talis præsumptio, feratur talis sententia aut talis statuatur pœna, dicitur præsumptio juris & de jure. Præsumptio solius hominis est, quæ non invenitur in jure expressa, ideoque debet Judex in illa pro vel contra reum rationabiliter, secundum dictamen prudentiæ statuere: pro omni autem præsumptione solius hominis recte docet Mol. *num.* 11. non posse certo definiri, quæ argumenta sufficiant ad rem evincendam aut statuendam certam pœnam, sed id Judicis arbitrio esse committendum spectatis circumstantiis, & audita defensione Rei, nam præsumptio hominis non excludit probationem in contrarium, sed sola præsumptio juris, & quidem quæ est de jure. Nihilominus multum juvat attendere ad exempla, quæ in jure vel a Doct. traduntur, poterit enim prudens Judex secundum eorum similitudinem se aliquo modo conformare in judicio, vel pœna statuenda.

§. 6. Violenta præsumptio de homicidio & sufficiens pro cri- 1439
minali condemnatione est, si quis visus sit gladio evaginato, & sanguine conspersio e loco, in quo relinquatur aliquis interfectus, uti tenent *Bartol. Panorm.* aliique cum Molin. *num.* 13. E contra fuisse mortem minatam ei, qui postea reperitur interfectus, non sufficit ad violentam præsumptionem, quamvis aliqui putent sufficere ad vehementem, Mol. *ibid.* Similiter violenta præsumptio de fornicatione esset, si duo probarentur esse reperti nudus & nuda in eodem lecto, *cap. Litteris*, supra: aut si probaretur solum cum sola fuisse per noctem totam, neque alia adesset probabilis & justa causa nocturni consortii, Sperel. *Juris Eccles. dec.* 136. *num.* 24. & 25. ubi *num.* 19. dicit cum communi post Mascard. Menoch. & alios etiam censeri copulam præsumptive probatam, si quis in domo ubi pulchra mulier est, reperiatur occultatus. Item probatio sufficiens est, inquit Mascard. *vol. 1. concluf.* 59. si vir inveniatur habere soluta femoralia, & mulier recufet aperire clausum ostium. Sufficient etiam aliqui apud Sperel. *num.* 19. ex solo ingressu nocturno in domum, ubi est pulchra mulier, posse procedi ad condemnationem in pœnam extraordinariam; fed dicendum est circumstantias alias esse simul considerandas: sic etiam ex eo, quod Clericus amplectatur mulierem, non probatur animus fornicarius: neque si osculetur, Mascard. *concl.* 64. *num.* 6. Si tamen multa concurrerent, Regula juris est, *singula, quæ non possunt*, idest, non sufficiunt, *collecta juvant*. Notandum etiam est id, quod sufficeret ad violentam præsumptionem fornicationis inter non consanguineos, non semper sufficere ad eam inter consanguineos, uti ex jure probatur Menoch. *lib. 5. præsumpt.* 17. Mascard. *volum. 2. concl.* 810. *num.* 12. Mol. *num.* 14. itaut quidam dicant non esse sufficiens ad violenter præsumendum incestum, si consanguineus & consanguinea nudi reperiantur in eodem lecto; quo admittunt *Panorm. Felin. & Gom.* si sint ascendentes, & descendentes, aut etiam proximi collaterales, uti frater & soror, inquit Molin. Limitat Menoch. si sint teneræ ætatis, quamvis & circumstantiæ semper spectari debeant, quo tempore, an in peregrinatione, an e contra domi & in latebris simul reperiantur &c. nam sæpe etiam inter consanguineos fiunt incestus, inquit Menoch. Merito putans fumi posse præsumptionem violentam, si pater & filia clam reperiantur, simul, nudus cum nuda: unde recte concludit Mascard. *num.* 22. omnia hic relinquenda esse prudenti Judicis arbitrio dicens *num.* 14. ex communi adagio, *Tutius consilium, xquior deliberatio, certius judicium est, semper melius præsumere de eis, quos nunquam in crimine novimus deprehensos*. Plura de probationibus, & in specie circa adulterium, v. apud Gob. *in Quint. t. 5. cap.* 32. *sect.* 1. & de fornicatione *sect.* 2. Vide etiam dicta *lib. 3. par. 2. num.* 330. & dicenda hic *num.* 1445. Quæ autem forma judicii servanda sit inquisitione delicti, late explicat Fagnanus *supra*; *Cap. Qualiter*, *toto*.

ARTICULUS III.

Quid liceat Judici circa quæstiones sive torturam?

„ REsp. I. Ad torquendum reum (si tamen torqueri potest) 1440
„ requiruntur alicujus gravis criminis ea saltem indicia, „ quæ faciant semiplenam probationem, idest, reddant rem „ pius quam probabilem; qualia habentur v. g. testis unus omni „ exceptione major, rei confessio extra judicium, item proba„ biliter etiam assertio duorum vel trium criminis sociorum, „ in criminibus exceptis, præterquam veneficii (in quo, an ex „ fola denunciatione complicum, & quo modo procedere li„ ceat. Vide Tann. *tom. 3. d. 4. de Justit. dub.* 2. & 3. Laym. „ *lib. 3. t. 6. cap.* 5.) item fama publica a viris honestis orta, „ ac per testes probata, cum alterius indicii adminiculo (nam „ fama sola non probat, sed habet se instar accusatoris) Laym. „ *num.* 9. ex variis. Ratio responsi est, quia tortura instituta „ est ad subsidium probationis, quando argumenta & indicia „ sunt valde efficacia, ut sic plena probatio eliciatur, nam con-

„ fcitio rei (ſi eam ratificet extra torturam , maneatque in ea „ uſque ad ſequentem diem) ex ſemiplena probatione facit ple- „ nam , Leſſ. *lib.* 2. *cap.* 20. *d.* 18. Delr. *lib.* 5. *ſect.* 3. Laym. *loc. cit.*

„ Dixi in reſponſione , *Si tamen torqueri poteſt* : quia quæ- „ dam perſonæ prohibentur torqueri , niſi in criminibus exce- „ ptis , tales ſunt viri in magna dignitate conſtituti , Officiales „ Principum , Urbium Gubernatores , Nobiles equeſtris Ordinis , „ Milites , Doctores , eorumque liberi ; item impuberes , ſenes „ memoria vacillantes , prægnantes , & nondum confirmatæ a- „ partu , Delrio *ſect.* 9. Binſ. *cap.* 6. Lugo *d.* 37. *ſect.* 14. *Un- de reſolves*

„ I. Peccat Judex graviter , ſi non prius omnia alia media mi- „ tiora detegendæ veritatis tentet , quam ad torturam deſcendat. „ II. Tortura ſimpliciter abſtinendum eſt , quando adeſt ple- „ na probatio criminis ; quia ad hanc ordinatur tortura , Nav. „ Leſſ. *loc. cit.*

„ III. Inſufficientia ad torturam indicia ſunt , ſi cadaver oc- „ciſi ſanguinet ad præſentiam alicujus ; ſi fagæ non poſſint la- „ crymari : Item illicita eſt probatio per aquas , &c. de quibus „ vide Delrio *lib.* 5. Leſſ. *num.* 156. Trull. *lib.* 8. *cap.* 1. *d.* 21.

„ IV. Peccant Judices , qui in cauſis criminalibus aut notabi- „ lis infamiæ , reum comprehenſum , antequam habeant proba- „ tionem contra ipſum , juramento aſtringunt ad dicendam veri- „ tatem de omnibus pertinentibus ad cauſam , ob quam compre- „ henſus eſt , Nav. *cap.* 18. *num.* 41. *& cap.* 25. *num.* 36. Addit- „ que , idem eſſe ſi (etſi ſine juramento ,) minis , terroribus , „ tormentorum oſtenſione , hominem turbent , & implicent ; ut „ ſibi contradicens , circumſtantiam aliquam revelet , qua convin- „ catur & puniatur , Vide Lugo *d.* 40. *num.* 1.

„ V. Si Judex extorſerit confeſſionem per injuriam , verbi gra- „ tia , ſi torſerit exemptos , ſi ſine ſufficientibus , indiciis , ſi do- „ lo malo , mendaciis , ficta impunitatis promiſſione induxit ad „ fatendum , vel aliter (ſive quoad ſubſtantiam , ſive quoad mo- „ dum) notabiliter exceſſerit in tortura , confeſſio nulla eſt , nec „ poteſt ex ea procedi ; imo tenetur Judex ad compenſationem „ damnorum , ut docet Lugo *d.* 37. *num.* 157. Vide Leſſ. *dub.* 18. „ Laym. *cap.* 5. ubi etiam dolos bonos , quos Delrio ſuggerit „ Judici , plane rejicit. V. Tan. *queſt.* 2. *d.* 2. Trull. *loc. cit.*

„ VI. Licet Reus confeſſionem injuſte extortam poſtridie ra- „ tificet , nihilominus Judex non poteſt procedere ad punitionem „ Rei vel complicis occulti , quia cum confeſſio fuerit irrita , „ conſequenter etiam ratificatio ex ea orta ex l. penult. ff. De „ quæſt. atque ideo etiam cognitio per illud medium parta , eſt „ injuria , Navarr. Salon. Leſſ. Sayr. Trull. *d.* 10.

„ Reſp. II. Gravius torqueri poteſt , contra quem graviora „ ſunt indicia : non tamen ita , ut moraliter ſit impoſſibile tor- „ menta ſuſtinere , habita ratione perſonarum : Unde ſi hic ex- „ cedatur , confeſſio extorta erit involuntaria , & habenda pro „ nulla , etiamſi extra tormenta coram Judice ratificet , metu „ novæ torturæ , Laym. *num.* 11.

„ Reſp. III. Semel tortus , ſi nihil eſt faſſus , iterum torqueri „ non debet , niſi nova criminis indicia ſuperveniant , quia per „ torturam priora eliſit. Si vero crimen in tortura faſſus extra „ eam revocet coram Judice , repeti tortura poteſt , tum quia „ indicia manent in ſuo vigore ; tum ob inconſtantiam : Si vero „ tertio tortus ac confeſſus , tertio retractet , abſolvendus eſt ; „ quia præſumendum eſt , vi tormentorum coactam fuiſſe con- „ feſſionem , ideoque nullam , Leſſ. *d.* 17. Excipiunt quidam , „ ſi indicia ſint graviſſima , quæ violentam præſumptionem pa- „ riant , crimen malitioſe a Reo negari , Laym. *loc. cit.* Vide Lu- „ go *n.* 157. Dian. *tom.* 3. *tr.* 6. *R.* 16. *&* 23. Trull. *loc. cit.* v. in- „ fra *dub.* 6. *&* 7. An & quando , & quomodo Judex poſſit in- „ terrogare reum de complicibus , V. Trull. *d.* 22.

ADDENDA.

1441 *Queſt.* 247. *An aliquis , hoc ipſo quod capiatur , ſtatim præſa- mendus ſit reus?* Reſp. Negative ; quod maxime verum eſt in inquiſitionibus circa fagas , uti recte oſtendit Spe *d.* 19. & patet univerſaliter ex jure , *lib.* 17. *Cod.* De accuſat. *Servari jubemus , ut quicumque in diſcrimen capitis accerſitur , non ſta- tim reus , qui accuſari potuit , exiſtimetur , ne ſubjectam innocen- tiam feriamus* . Et ratio eſt manifeſta , quia ſæpe falſæ ſunt de- nunciationes ; & in dubio ſemper præſumendum eſt in partem meliorem pro innocentia , pro qua eſt poſſeſſio : ergo .

1442 *Q.* 248. *Quæ indicia requirantur , ut Judex poſſit ſpecialiter in- quirere , capere , torquere , condemnare?* Reſp.

§. 1. Indicia dicuntur , ex quibus colligi poteſt factum : ſunt autem magna , majora vel maxima , *Magna dicuntur* , quæ red- dunt factum valde credibile ; *Majora* , quæ reddunt factum fere ſeu quaſi moraliter certum , & hæc vocat vehementia Leſſ. *lib.* 2. *cap.* 29. *num.* 151. ita ut ad plenam certitudinem nihil deeſſe videatur , niſi ſola confeſſio , ut innuit lex *num.* 1443. citanda , ſive ut ait Spe *d.* 32. *Quæ ita probant , ut plane convincant , val- de autem ad probationem plenam accedant , quaſi luna , cum ad lucem integram ultra ſui dimidium aſpirat* .

Maxima , quæ undequaque convincunt & plenam faciunt pro- bationem .

1443 §. 2. Ad capturam , imo & ad ſpecialem inquiſitionem con- tra aliquem inſtituendam requiruntur indicia magna , nam capi aut ſpecialiter inquiri in aliquem tanquam reum affert gravem infamiam & magna incommoda : ergo Charitas & juſtitia vetant ad iſta procedi , niſi ex indiciis magnis : & quidem quo perſona eſt dignior , vel captivitas aut inquiſitio futura eſt ignominioſior aut damnoſior , eo majora requiruntur indicia , uti recte Spe ju- pra . Ad condemnationem requiruntur indicia maxima , quia quamdiu plene probatum ac demonſtratum non eſt delictum , ſtandum eſt pro reo , cujus innocentia eſt in certa poſſeſſione . Ad torturam magna non ſufficiunt , quia multis modis gravior eſt quam captura vel inquiſitio : Nec requiruntur maxima , nam quando hæc adſunt , non eſt licita tortura , cum tantum ſit in ordine ad habendam plenam probationem ; ſed ſufficiunt majora : hinc l. 1. ff. de quæſt. dicitur : *Ad tormenta ſervorum ita demum venire oportet , cum ſuſpectus eſt reus , & aliis argumentis ita pro- bationi admovetur , ut ſola confeſſio ſervorum deeſſe videatur* : ita cum multis aliis Spe ſupra . Dicitur autem hic de ſervis , quia ſoli ſervi antehac torquebantur , jam vero intelligi debet de o- mnibus , qui ad torturam vocantur .

§. 3. Difficile & periculoſum eſt dijudicare , ſintne indicia hic 1444
& nunc magna , majora aut maxima , uti recte Tan. *de juſtit. tom.* 2. *d.* 4. *queſt.* 5. Unde prudens Judex ſui ſolius arbitrio niti non poteſt ; nec fatis per praxim vel exempla dirigi , cum plu- rimæ circumſtantiæ , ad quas vix poteſt homo unus ſufficienter reflectere , caſum variare poſſint , unde adhibendum erit ſimul ju- dicium , ſi non alicujus academiæ , ſaltem aliorum prudentum Juriſconſultorum , qui creduntur cum indifferentia deprompturi ſuum ſenſum , alioqui ſe exponet periculo ſæpe errandi , & gra- viter damnificandi proximum .

§. 4. Pro dignoſcenda in ſpecie ſufficientia quorumdam indi- 1445
ciorum , notant ſequentia Auctores : 1. Si Cajus ad cubiculum Monialis clam aſcenderit & cum ea pernoctarit , uterque autem neget fornicationem eſſe factam , multi apud Sperel. Fori Eccle- ſiaſt. decif. 136. dicunt inſpiciendam eſſe ab obſtetricibus Monia- lem : negant ad hoc cogi poſſe Monialem S. Ambroſ. & Sperel. dicentes procedendum eſſe via juris ex præſumptione , ſecundum dicta *a n.* 1435. 2. Si alicui in præſentiam corporis occiſi ducto- nares fluant ſanguine , licebit Judici ſpecialem inquiſitionem inſti- tuere circa talem , quia probabile eſt id fieri , vel per antipathiam , vel per ſingularem cooperationem Dei ; imo multi putant poſſe ſubjici torturæ , ſed probabilius negant cum aliis Gob. *tom.* 11. *n.* 919. imo nec videtur eſſe cauſa ſufficiens comprehendendi , niſi ſimul adſint alia indicia . 3. Si duo accuſentur ejuſdem criminis , ſint- que cauſæ ſufficientes ad torturam , nec ſit præſumptio major pro uno quam pro altero , Gob. *num.* 1017. multis probat cor- pore deformiorem poſſe prius torqueri , eo quod , cæteris pari- bus , forma melior ſit animæ melioris index . Vide dicta *lib.* 3. *p.* 2. *num.* 1182. 4. Dicunt quidem aliqui in corpore ſagarum re- periri notas ſeu maculas , quæ ſi acu pungantur , non dent ſan- guinem nec habeant dolorem , ſintque velut characteres , quibus dæmon ſignat ſuas , uti opilio oves : accuſatam tamen inſpici non debere ante ſemiplenam probationem docet Spe *dec.* 43. quia ante hanc non eſt licita tortura : honeſtis autem fœminis , qua- les præſumi debent omnes , eſt hoc æque grave ac tortura : non eſſet tamen ita grave , ſi inſpectio fieret a perſona ejuſdem ſe- xus ; ſed hæ adhuc cautelæ ſunt adhibendæ , in primis ne nimium fidatur lictoribus ſæpe malevolis , & licet dicant maculas adeſ- ſe , ſimul adhibeatur Medici oculus , an non ſit forte cicatrix vel obducta caro ſpongioſa aut alia naturalis macula ; deinde ne inquiratur in ea ſtigmata , dum rea torquetur , quia ſæpe ſanguis tum hæret : præterea non adeo multum iſti ſigno tribuendum eſt , cum facile poſſit ſubeſſe error , uti agnoſcunt Binſf. & Delrio *lib.* 5. *ſect.* 4. *indic.* 8. Circa indicia ſeu probationes per aquas & fer- rum candens , vide dicta *lib.* 3. *p.* 1. *num.* 37.

§. 5. Accuſatus torqueri non debet , quamvis indicia adſint 1446
ſufficientia , ſi in contrarium alia etiam adſint , quæ æque pro- bant innocentiam ac iſta alia culpam , nam una præſumptio tol- lit alteram , & in concurſu bonæ , & malæ præſumptionis ſtan- dum eſt pro bona , uti docet Spe *num.* 1435.

Q. 249. *Quantum tribui poſſit denunciationibus?* Reſp. 1447

§. 1. Quamvis denunciatio morientis aliquod faciat indicium , ſecundum dicenda *num.* 1476. tamen communis ſententia & pra- xis eſt , quod teſtimonium morientis non ſufficiat ad alterum tor- turæ ſubjiciendum , nam l. *Si quis in gravi* , §. 1. *ff.* ad S. C. Syllanianum dicitur , quod vulnerato non creditur , ſi mox deceſ- ſurus dicat ſe a Titio percuſſum , niſi id aliter probari poſſit .

§. 2. Indicium ſufficiens ad condemnationem alicujus non 1448
eſt præciſe hoc , quod a 12. vel etiam pluribus ſagis ſit accuſa- tus tanquam magus , & dicatur ab eis viſus in ſaltu , &c. uti habet communiſſima cum Delrio *lib.* 5. *ſect.* 5. *num.* 4. Neque etiam videtur eſſe indicium ſufficiens ad torturam , uti docet Gob. in clypeo *num.* 311. contra Binſf. Delr. Leſſ. in auct. v. Magia cal. 5. & alios : imo nec ad capturam , uti habet Tann. & Spe *dub.* 44. contra alios , niſi indicia alia graviora accedant . Ratio eſt 1. quia ſagæ ſæpiſſime illuduntur a dæmone , & putant ſe vidiſſe in ſaltu , quos non viderunt ; imo ſæpe ipſæ- met non fuerunt in ſaltu , quamvis putent ſe fuiſſe , comediſſe , bibiſſe &c. 2. Sagæ communiter flagrant odio , & ſunt hoſtes hominum maxime innocentium , ac inſuper potuerunt conjuraſ- ſe pro impietate , maledicentia , & impœnitentia ſua ; teſtimo- nium autem inimici non auditur , nequidem in exceptis : ergo . 3. Sagæ ſunt infames de mendacitate , cum ſint familiares di- ſcipulæ magiſtri mendaciorum : ergo nunquam illarum teſtimo- nio ſtandum eſt , maxime in inquiſitione circa crimina excepta & occulta . *Nec obſtat* , quod plerique dicant in his teſtari poſſe infames , *nam* hoc intelligitur de infamibus , non ratione menda- citatis , ſed alterius tantum criminis , quod relinquat præſump- tionem veracitatis .

Objicies 1. Saltem denunciationes , quæ fiunt a ſagis ad Deum per pœnitentiam rite converſis ſufficient . Reſp. 1. Unde ſcis eſſe vere converſas , cum ſagæ communiter ſint verſipelles & ſimula- trices ? Reſp. 2. Si denunciationes fierent poſt ſigna pœnitentiæ paulo ante mortem & extra torturam , poſſe forte tum aliquid dari denunciationibus , uti recte Spe *d.* 45. Nihilominus Reſp. 4. Etiam ſuppoſito , quod ſint vere pœnitentes , adhuc potuerunt eſſe deceptæ a dæmone , & putare ſe vidiſſe eos , quos non viderunt , uti ante dictum eſt , notatque iterum Spe *dub.* 46.

Objicies 2. Communiter non procedi ex ſolis ejuſmodi denuncia- tionibus , ſed accedere indicium publicæ famæ . Reſp. 1. Talis fa- ma non eſt communiter probata : ergo nihil juvat , ſecundum

dicenda *num.* 1453. R. 2. Talis fama ſæpe nata eſt ex inanibus rumoribus vel impiis cauſis , tum autem etiam nihil juvat , uti dicetur eodem *n.* 1453.

Objic. 3. Judex tenetur ſaltem generaliter interrogare de aliis maleficiis , ut ſic caveantur damna Reip. ergo poteſt credere , ſi denuntientur . R. Poteſt credere , accedentibus aliis indiciis , c. ex ſolis his denuntiationibus , n. Poteſt tamen ex his aliquando devenire ad inquiſitionem aliorum indiciorum .

Inſt. L. fin. Cod. de malef. & mathemat. ſtatuitur , ut ma- lefici interrogentur de ſocius : ſimiliter ſtatuunt jura , ut interro- gatis credatur in materia criminum exemptorum : ergo . R. Ju- ra ſtatuunt , ut interrogatis credatur in materia criminum exem- ptorum , diſtinctorum a Magia , tranſeat , etiam in materia ma- giæ , in qua fiunt tot illuſiones , & mendacia , ſubdiit. ſtatuunt , ut credatur abſolute ex vi ſolarum denuntiationum , aut ut cre- datur uſque ad condemnationem , torturam vel capturam , n. ac- cedentibus aliis indiciis , aut etiam quandoque uſque ad inquiſi- tionem ulteriorem , c.

Objic. 4. Mulieres magæ , licet ſejunctæ fuerint , ſæpe denuntiant eamdem perſonam , & referunt eaſdem circumſtantias . R. Hoc fieri poteſt ex eo , 1. Quod fuerint ſimiliter deluſæ : 2. Quod an- te conſpirarint : 3. Quod dæmon eis mandarit aut nunc ſuggeſ- ſerit : 4. Quod talis perſona ante fuerit de eis circumſtantius dif- famata : 5. Quod Judex vel lictor ſpecialiter de talibus interro- get &c.

Inſtab. Ipſæmet denuntiatæ poſſea ſe fatentur ſagas , aut etiam extra torturam de ſe referunt eaſdem circumſtantias . Reſp. Sæpe fatentur ex vi vel metu tormentorum ; ſi tamen plura ejuſmodi indicia accedant , non nego credi poſſe , ſed tunc non credetur ad ſolas denuntiationes . Vide Spe *d.* 49.

Obj. 5. Saltem Judici licitum erit ſequi ſententiam AA. con- trariorum , præſertim cum talis ſit praxis fori . R. Non licet ſequi ſententiam conjunctam cum tanto periculo injuriæ in proximum: nec praxis ſalvat , quæ eſt contra rationem naturalem . Vide Spe *diſt.* 50.

1449 §. 3. In aliis criminibus , ſi duo Rei nominent tertium ſo- cium , ſufficit ad comprehenſionem & torturam , non tamen ad condemnationem , uti probat Gob. in Quint. *t.* 5. *c.* 42. *ſect.* 2. ubi ſupradicta de ſagis confirmat . Ratio eſt , quia in aliis crimi- nibus non poteſt præſumi illud odium , nec talis deceptio .

1450 §. 4. Judex peccat , ſi apprehendat aliquem a dæmone denun- tiatum , ſerpi gratia : in energumeno , ubi recte Gob. *in Exp. t.* 11. *num.* 974. Ratio eſt , quia ſic nimis honorat patrem men- dacii , cui nulla hic fides haberi poteſt , cum ſit maximus ho- ſtis hominum , & maxime innocentium . Putat tamen Leſſ. *caſ.* 6. Judicem poſſe ratione talis denuntiationis occulte capere in- formationem , ut majora indicia deprehendat , ſed melius dicitur plane contemnendum eſſe , quidquid pater mendacii abſque aliis indiciis dicit .

1451 §. 5. Sapienter monet omnes Judices in perſona Eugenii Pon- tificis S. Bern. *l.* 2. *de Conſid. c.* 3. ne nimium credulis ſint ad omnes denuntiationes : *Eſt vitium* , inquit , *cujus ſi te immunem ſentis , inter omnes , quos novi ex his , qui Cathedras aſcenderunt; ſedebis , me judice , ſolitarius . . . . . facilitas credulitatis hæc eſt , cujus callidiſſimi vulpeculæ Magnorum neminem ſatis comperi ca- viſſe verſutias , unde eis ipſis pro nihilo iræ multæ , inde inno- centium frequens addictio , præjudicia in abſentes &c.*

1452 *Queſt.* 250. *An ergo dæmon in congreſſibus ſuis repræſen- tare poſſit homines innocentes?* R. Poſſe , quidquid contradicant Binſf. & Delrio *l.* 2. *qu.* 12. *n.* 5. Nam 1. id probant exem- pla , quæ *Spe d.* 47. refert . Et ita etiam referunt *Radarus in vi- rid. SS. par.* 1. §. 15. *& Roſſignolius cent.* 2. *Miro* 11. quomodo dæ- mon S. Silvani ſpeciem induens iverit ad cubile matronæ , & ideo S. Silv. Epiſcopatu ſit ejectus . 2. Deo permittente , ipſe ſatanas transfigurat ſe in Angelum lucis , 2. ad Corinth. 11. verſ. 14. cur non & in ſpeciem hominis innocentis ? 3. Omnes fatentur , quod dæmon ſe transformet aliquando in formam lupi , hirci &c. cur non & hominis ? Nec ullibi promittit Deus ſe non permiſſurum , ut aſſumeret formam innocentis .

Objic. 1. Id videri eſſe contra bonitatem Dei , ut permittat amicos ſuos ſic affligi . R. 1. Deus permiſit a Dæmone affligi Jo- bum , aliaſque viros ſanctos . Item alios maleficiis incantari , quandoque etiam poſſideri a dæmone : Item Martyres eo inſti- gante mortis tradi , ſicque opprimi innocentiam in hac vita , ad majus meritum hominis , aut ad alios fines Deo notos . Reſp. 2. Saltem poterit Deus permittere , ut homo innocens circa ma- giam , ſed aliorum peccatorum reus ita repræſentetur , ſicut per- mittit furem a Magis repræſentari in ſpeculo , vel pelvi aquæ .

Objic. 2. Si hoc poſſet dæmon , faceret ſæpius . R. Neg. ſeq. cauſa poteſt eſſe , 1. Quia alias facile pateſiet innocentia , nec amplius credetur frandibus . 2. Parum commodi inde habet dæ- mon , cum ejuſmodi innocentes bene parati , cum ingentimeri- to excipiant mortem .

Objic. 3. Ergo quivis poterit dicere ſe , verbi gratia , non oc- cidiſſe alterum , ſed ſpeciem ſui repræſentatam eſſe a dæmone , qui alterum occiderit R. N. ſeq. Diſparitas eſt , quod omnes fa- teantur in conventionibus ſagarum contingere plurimas illuſiones & tranſformationes ; hinc merito dubitant viri prudentes de ve- ritate ejuſmodi repræſentationum : nihil ſimile eſt circa alia cri- mina .

1453 *Q.* 251. *An poſſit Judex procedere ad torturam ex ſola fama publi- ca?* Reſp. Quid ſit fama & infamia , diximus l. 3. p. 2. n. 1191. præterea hic num. 786. diximus , quid ſit fama de homine & in- ter homines : Item quid ſit infamia juris aut facti , & quando- nam fama , aut infamia dicatur publica , quibus ſuppoſitis , ſit

§. 1. Fama ſeu infamia habens ortum a ſola parte adver- ſaria , non habet ullum robur , ſed debet habere ortum ab aliis fide dignis , uti habet communis cum Gob. *in Exp. t.* 10. *num.* 548. Denique ut Judex poſſit procedere ex fama , debet hæc ju- 1454
dicialiter probata eſſe ſaltem per duos teſtes legitimos , qui ſal- tem ruditer ſciant , quid ſit fama , & jurati deponant ſe ita au- diviſſe a majori parte hominum iſtius loci , & quod orta ſit ex bono fundamento & cauſa tali ac tali , & a bonis viris , aut ſal- tem ſic , ut conſtet non manaſſe ex rixis , contumeliis , detra- ctionibus , odiis , temeratiis judiciis , reſponſis magorum , &c. Clarus , Farinac. Delrio , Spe *d.* 34. dicens ſe pro eadem ſententia citare poſſe alios plures quam 50. Ratio eſt , quia quando probata non eſt , non ſcitur , an vera ſit vel non ſit fama , & quamvis forte ſit , tamen communiter eſt plane temeraria , ſed non eſt licitum procedere ex judicio , de quo neſcitur , an detur vel non detur , & an non ſit , quale eſſe ſolet , plane temerariam : ergo .

Nec juvat , quod forte adſint talia indicia : *nam* fama non pro- bata nihil prodeſt : ergo non addit iſtis indiciis ullum pondus : ergo ſi iſta indicia de ſe non erant ſufficientia , etiam ut confen- cta tali famæ non ſufficient .

§. 2. Sola fama etiam probata , ſi non ſit ſuffulta aliis indiciis , non eſt , ſaltem ordinarie , ſufficiens ad torturam , ita cum mul- tis aliis Clarus , Leſſ. Delrio , Spe ſupra . Ratio eſt , 1. Quia fa- ma ſecundum Juriſtas , & Theologos non probat in criminalibus , ſed tantum habet ſe inſtar accuſatoris , nemo autem torqueri po- teſt , niſi accuſator aliquam adferat probationem ; Hinc ex ſola accuſatione aut fama habebit Judex tantum cauſam inquiſitionis : ergo . 2. Fama etiam probata eſt indicium valde remotum a de- licto , & valde fallax , uti omnes fatentur , probatque experientia , nec poteſt apud Judicem cauſare firmum judicium , ſed tantum ve- luti ſuſpicionem : ergo eſt contra charitatem & juſtitiam & rectam rationem ex illa ſola procedere ad graviſſimum incommodum tor- turæ proximo inferendum . Ex his .

Sequitur , non eſſe audiendum Sperellum *Fori Eccleſ. deciſ.* 136. *n.* 32. ubi dicit famam publicam facere , ac ſi crimen eſſet pleniſ- ſime probatum : ita Maſchardus *de prob. vol.* 2. *concl.* 810. *n.* 20. ubi idem aſſerit de fama ſolius vicinæ , ſi ſit adjuncta conjecturis , aut conjuncta cum uno teſte , oppoſitum enim conſtat ex dictis , cum fama ſit indicium adeo debile .

Q. 252. *An ſola fama , vel ſola indicia levia nunquam ſufficiant ad torturam?* R. In atrociſſimis criminibus occultis & difficilis probationis ſufficere ſolam famam , docent Clarus , Farin. Meno- ch. Binſf. Similiter ſufficere leviora indicia dixerunt Marſil. Me- noch. Monticel. Maſcard. ſed Delrio *l.* 5. *ſect.* 3. Spe *queſt.* 36. aliique dicunt , quantacumque crimina ſint atrocia , excepta , occulta , ac difficilis probationis , numquam ſufficere vel ſolam famam , vel alia quævis indicia non facientia probationem quaſi plenam . Ra- tionem dant , 1. Quia lex n. 1443. relata tunc tantum permittit torturam , quando eſt talis probatio , *Ut ſola confeſſio deeſſe videa- tur* ; Et cum non diſtinguat inter crimina , nec nos diſtinguere de- bemus ; ſed accuſatis relinquere hujus legis beneficium ac favo- rem . 2. Quia tortura eſt res damnoſiſſima & periculoſiſſima : ergo ad eam non licet procedere , niſi ex urgentiſſimis indiciis , fama autem aut indicium levius eſt aliquid valde fallax , quod non probat , ſed tantum habet ſe inſtar accuſatoris , vel ſuſpicionis apud Judicem , uti n. 1453. dictum eſt : ergo . *Nec obſtat* , quod crimen ſit atrox vel exceptum , *nam* tanto erit damnoſius & pe- riculoſius accuſato , ſi per torturam cogatur fateri : & quo atro- ciora ſunt crimina , eo requiritur vehementiores præſumptiones & graviora indicia , uti dictum eſt , n. 1437. ac recte probat Spe *d.* 37. *Nec iterum obſtat* , quod crimen ſit difficilis probationis , *nam* ſi ita eſt occultum , ergo majoribus indiciis opus eſt , ut pro- betur : alioquin verum eſſet , quod ideo facilius probaretur , quia difficilius probaretur , quæ eſt aperta contradictio .

Objic. 1. Quo atrocius eſt crimen , eo damnoſius eſt Reip. ergo facilius habetur cauſa contra illud agendi . R. Facilius habe- tur cauſa contra illud agendi , per inquiſitionem , C. per tortu- ram vel condemnationem , N. conſ.

Objic. 2. Commune axioma juris eſt , in clandeſtinis & occul- tis ſufficere probationes per conjecturas , quæ alias non ſufficerent. R. Axiomatis hunc eſſe ſenſum dicit Sper. *d.* 38. quod habitis con- jecturis de ſe ſufficientibus ad probationem requiſitam , promptius pergere poſſit Judex ad torturam vel condemnationem in crimi- nibus occultis quam non occultis , quia nempe in non occultis poſ- ſent aliunde ſperari & expectari majores probationes , non item in occultis , utrobique tamen ſupponi debent probationes ſecun- dum ſe ſufficientes , uti dictum eſt .

Queſt. 253. *An tortura ſit aptum medium cognoſcendæ verita- tis?* Reſp. eſſe medium valde fragile & periculoſum demonſtrat Spe *d.* 20. *&* 27. ac aperte dicitur *l.* 1. *ff. de queſt.* §. 23. *Quæ- ſtioni fidem non ſemper , nec tamen nunquam habendam* , Conſti- *tutionibus declaratur , etenim res eſt fragilis & periculoſa , & quæ veritatem fallat , nam plerique patientia ſive duritia tormentorum ita tormenta contemnunt , ut exprimi eis veritas nullo modo poſſit , alii tanta ſunt impatientia , ut quidvis mentiri quam pati tormen- ta velint , ita fit , ut etiam vario modo fateantur , & non tantum ſe , verum etiam alios commentur* . Imo §. 27. additur , *Si quis ultra de maleficio fateatur , non ſemper ei fides habenda eſt , non- nunquam enim aut metu , aut qua alia de cauſa in ſe confitentur.* 1455
Idem eleganter dicit Sanctus Auguſtinus *de Civit. l.* 19. *cap.* 6. *Quid cum in ſua cauſa quis torquetur , & cum quæritur , utrum ſit no- cens , cruciatur , & innocens luit pro incerto ſcelere certiſſimas pœ- nas , non quia illud commiſiſſe detegitur , ſed quia non commiſiſ- ſe neſcitur , ac per hoc ignorantia Judicis plerumque eſt calamitas innocentis , & quod eſt intolerabilius , magiſque plangendum , ri- gandumque , ſi fieri poſſit , fontibus lacrymarum , cum propterea Judex torqueat accuſatum , ne occidat neſciens innocentem , fit per ignoti- miſeriam , uti & tortum & innocentem occidat , quem ne innoxi- entem occideret , torſerat . Si enim ſecundum iſtorum ſapientiam delegerit ex hac vita fugere , quam diutius illa ſuſtinere tormenta; quod non commiſit , ſe commiſiſſe dicit , quo damnato & occiſo , utrum nocentem an innocentem Judex occideret , adhuc neſcit , quem ne innocentem neſciens occitteret , torſit , ac per hoc innocentem , ut*